

“SİYASAL İLETİŞİM: POLİTİK OLANI DÜŞÜNMEK VE ARAŞTIRMAK” ÜZERİNE BİR İNCELEME

İsmail Uğur AKSOY*

Aksoy, İ. U. (2022). “Siyasal iletişim: Politik olanı düşünmek ve araştırmak” üzerine bir inceleme. *Etkileşim*, 9, 257-269. doi: 10.32739/etkilesim.2022.5.9.164

*Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.
This study complies with research and publication ethics.*

Politik iletişim alanı, propaganda faaliyetlerinden rasyonel ikna tekniklerine, seçmenin oy verme davranışından siyasal kampanyalara, daha kapsayıcı bir çerçevede, erkli politik aktörlerin maksatlı politik eylem ve söylemlerine kadar farklı teoriler ve perspektifler üzerinden süregelmekte olan tanımlamalara konu edilmektedir. Alanın gerek politika bilimiyle gerekse iletişim bilimiyle kesişme uğraklarının bulunması, politikaya dair ortaya konulan kavrayışların farklılık arz etmesi ve disiplinin etkileşime açık olması politik iletişim söz konusu olduğunda, üzerinde uzlaşıya varılmış bir tanım geliştirmeyi güçleştirmektedir. Bu durumu doğrularcasına McNair (2003: 3), politik iletişime dair herhangi bir kitabın, kavramı birtakım hassasiyetler üzerinden tanımlamasının zor olduğunu; zira tanımın bileşenlerinin az ya da çok çeşitli tanımlamalara kendisini açtığını belirtmektedir. Alanı tanımlamanın zorluğunun yanı sıra politik iletişim yazınına göz atıldığında, alanın tam manasıyla ne zaman başladığına dair de bir müphemlik göze çarpmaktadır.

Ancak siyasal iletişim çalışmalarının günümüzdeki iletişim yazınında önemli bir yer teşkil ettiğine değinen Tokgöz (2010: 15), yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren siyasal iletişim mefhumunun teorik açıdan tanımlanmadan önce, ABD’de 1940’lı yıllardan itibaren başlayarak muhtelif deneysel siyasal iletişim çalışmalarının gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Bilimsel manada ise politik iletişime dair akademik ilginin politikanın bilimselleşmesi sürecinde örgütlendiğini imleyen Köker (2007: 22), bahsi geçen akademik ilgiyi ihata¹ eden ön kabullerin 1950’lerle birlikte yönlendirilebilir ve düzenlenebilir politik toplum tahayyülünün profesyonellerce benimsenmesiyle meydana geldiğine dair iddiaya dikkat çekmektedir. Yasemin Ünlü ise (2022: 5) politik iletişimle ilgili gö-

¹ İhata etmek: Kuşatmak, çerçevelemek.

* Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
uraksoy@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8530-8343

rüngüleri uzmanlığa indirgmeden tartışmak ve bu tartışmanın herkesi içerecek şekilde kapsayıcı bir usulle müzakere edilmesi bağlamında, demokratik bir politika ve politik iletişim kavrayışına acil bir gereksinim duyulduğuna vurgu yapmaktadır.

Yukarıda en basit haliyle politik iletişimin ne olduğuna, bilimsel açıdan ne zaman bir disiplin olarak kabul gördüğüne ve politik iletişim denildiğinde bağlamın önemine yer verilen kuramsal tartışma, Çiğdem Yasemin Ünlü ve İlker Özdemir'in editörlüğünde Siyasal Kitabevi'nden çıkan *Siyasal İletişim: Politik Olanı Düşünmek ve Araştırmak* kitabını anlamlandırmak açısından giriş niteliğindedir. *Siyasal İletişim*, en kapsayıcı şekilde, alanı erkli aktörler ve bilgiyi inşa eden politik iletişim uzmanlarıyla sınırlamak yerine imtiyazlı olanların politik söylemini deşifre ederek politik iletişimi salt profesyonellerin ilgi alanı olmaktan çıkarmayı teşvik eden demokratik bir politikanın ve politik iletişimin dönüşsel patikalarını tartışmaya açan önemli bir kaynak olma özelliği göstermektedir. Editörlerin aynı zamanda yazarlık rolü de üstlendiği *Siyasal İletişim* kitabı yekûnda üç bölümden oluşmakta olup kitap içinde farklı teoriler, öğretiler ve perspektifler üzerinden politik iletişim alanına fikri katkı sağlamayı ya da var olan birikimi eleştirel bir süzgeçle yeniden gözden geçirmeyi hedefleyen 9 siyasal iletişim araştırması yer almaktadır.

Alanında uzman bilim insanları tarafından kaleme alınan ve politik iletişim literatürüne katkı sunmayı temel düstur olarak gören *Siyasal İletişim* kitabının editörlerinden Çiğdem Yasemin Ünlü, Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri Bölümü öğretim üyesi olup temel çalışma alanları politik iletişim, retorik ve konuşma analizleri üzerinedir. Kitabın diğer editörü İlker Özdemir de Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri öğretim üyesidir. İlker Özdemir'in temel çalışma alanlarını popüler kültür, politik iletişim, kültürel araştırmalar, kültürlerarası iletişim ve etik oluşturmaktadır. Kitabın 'Giriş' kısmında Burak Özçetin'in *Medyatikleşme ve Gösteri Çağında Siyasal İletişim: Yeni Mecralar, Yeni Aktörler, Yeni Kurallar* adlı çalışması yer almaktadır. Günümüzde sosyal bilimcilerin, bilhassa da iletişim araştırmacılarının gitgide karmaşık bir hâl alan toplumsal gerçekliğin fotoğrafını çekmekte zorlandığı belirtilmektedir. Bu duruma binaen siyasal iletişimin muazzam bir dönüşüm sürecinde olduğuna işaret eden Özçetin, bu yazısında, siyasal iletişimin değişen ve dönüşen içeriğiyle farklılaşan uğraklarını gerek küresel gerekse Türkiye'deki bağlamından soyutlamadan incelemiştir. Kitabın genel mahiyetine dair bir çerçevenin çizilmeye çalışıldığı *Giriş* kısmında, siyasal iletişime dair alanda ortaya konulan tanımlamaların çeşitlilik arz ettiği vurgulanmaktadır. Siyasal iletişim yazınına sıkça göndermede bulunan Özçetin, bir disiplin olarak siyasal iletişimin tanımına dair ortak bir mutabakatın olmadığını ifade etmektedir. Siyasal iletişim söz konusu olduğunda, ilgili literatürde 'kurumsalçı', 'müzakereci' ve 'kültürelci' olmak üzere farklı geleneklerin var olduğuna değinen Özçetin, alana dair bir kavrayış elde etmek için bahsi geçen geleneklerin teorik, kavramsal ve metodolojik araçlarından faydalanılması gerektiğini imlemektedir. Siyasal iletişim tanımlamalarına dair analizini sürdüren Özçetin, süregelmekte

olan tanımlamalarda medya ve medyatikleşmenin kilit bir aktör olarak ön plana çıktığına dikkat çekmektedir. Medyatikleşmeyle bağlantılı olacak şekilde, alanda gösterileşme ve profesyonelleşme üzerinden de tartışmaların sürdürülmesine göndermede bulunularak siyasal iletişim çalışmaları dönemselleştirilme-ye çalışılmıştır. Siyasal iletişim alanındaki yönelim ve perspektiflerin evrensel olmaktan ziyade içinde bulunduğu coğrafyanın politik bağlamına göre farklı biçimler kazandığına vurgu yapan Özçetin, geçmişten günümüze siyasal iletişimin geçirdiği dönüşümleri mercek altına almaktadır. Foster’a atıfla siyasal iletişimin temelde pre-modern, modern ve post-modern olmak üzere üç farklı dönemde incelendiği bu yazıda, her bir dönemin kendine özgü siyasal iletişim pratikleri ayrıntılı bir şekilde okuyucuya aktarılmaktadır. Siyasal iletişimin medyatikleşmesinin yeni iletişim teknolojilerindeki gelişmelerden bağımsız ele alınamayacağını öne süren Özçetin, yeni medyanın sunduğu dolaylı iletişim pratiğinin gündelik yaşamın birçok katmanını derinden etkilediğini belirtmektedir. Bu doğrultuda medyatikleşme sürecinin siyasal pratiklerden iktisadi yapılaraya neredeyse toplumsal yaşamın her bir alanına nüfuz ettiğine işaret eden ve uzun erimli bir süreç olarak ifade edilen siyasetin medyatikleşmesi sürecine dair ayrıntılı bilgi aktarımında bulunan Özçetin, medyatikleşme sürecinin bir tezahürü olarak siyasal söylemin gösterileştiğini imlemektedir.

Böylelikle medyatikleşme, gösterileşme ve profesyonelleşmenin karmaşık bir biçimde birbirinin içine geçtiğine vurgu yapılmakta, böyle bir atmosferde seçmenin oy verme davranışının çeşitlilik içerdiği ve günümüz liberal demokrasininin de izleyici demokrasisi olarak kavramsallaştırıldığına dikkat çekilmektedir. Siyasetin medyatikleştiği bir dönemde endüstriyel alanda elde ettikleri bilgiyi politik kampanya süreçlerine aktaran ve rasyonelleştirilmiş ikna tekniklerini kullanan yeni politik profesyoneller de (Keskin, 2010: 68), sahip oldukları bilgi ve yetileri politik aktörlerin hizmetine sunmuştur. Dolayısıyla medyatikleşme ve gösteri halinin siyasetin yeni belirleyicisi olduğu izleyici demokrasisinde, seçmenlerin de partilerden öte adaylara oy verme eğiliminde olduğu bilinmektedir. Geçmişle mukayese edildiğinde günümüz demokrasilerinde yurttaşların yekpare olmadığını, değişip dönüştüğünü belirten Özçetin, siyasetin medyatikleştiği bir süreçte politik aktörler için imaj ve medyatik kaygıların da gün yüzüne çıktığını göstermektedir. Bu duruma koşut oluşturacak şekilde, siyasetin yeni bir hâl kazandığına göndermede yapılmakta ve yeni iletişim teknolojileriyle birlikte hem siyasetin hem de siyasal iletişim pratiklerinin radikal bir dönüşüm yaşadığına işaret edilmektedir.

Bu kapsamda yeni medyaya yönelik alanda ortaya konulan müspet ve menfi perspektiflere referansta bulunan Özçetin, olumlu açıdan yeni medyanın siyasal katılımı ve siyasal aktörlere erişimi kolaylaştırdığını ileri süren savlarla karamsar bir yönelim içinde yeni medyanın yalan haber başta olmak üzere her türlü dezenformasyona kapı araladığını imleyen menfi iddiaları sıralamaktadır. Nihayetinde yeni medyanın sunduğu iletişim olanaklarıyla popülist siyaset arasında bir ortak-yaşar ilişki olduğuna dikkat çekilmiş ve Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere birçok coğrafyada popülist politikacıların yeni ve eski

medyayı aktif bir şekilde kullandığına değinilmiştir. Böylelikle genelde yeni medyanın özelde ise sosyal medya mecralarının kitleleri devşirmek ve manipüle etmek isteyen popülist politikacılar için işlevsel bir özellik taşıdığına vurgu yapılmıştır.

Kitabın Birinci Bölümü “Siyasal İletişimin İmkânları ve Sınırları” başlığı altında üç farklı yazıdan meydana gelmektedir. Birinci bölümün ilk yazısı İlker Özdemir’in kaleme aldığı *Aktörler ve Seyirciler: Temsili Siyaset ya da Siyasetin Temsili* adlı çalışmadır. Siyasal iletişim araştırmalarında bir kimlik krizinin yaşandığına dikkat çeken Özdemir, siyasal iletişim faaliyetlerinin salt seçmenin oy verme davranışına veya seçim kampanyalarıyla kamuoyu yoklamalarına indirgenmesine karşı çıkmaktadır. Daha geniş bir yelpazede, siyasal iletişim görüngüsünün, iktidar-güç mücadelesi doğrultusunda neredeyse toplumsal yaşamın tüm katmanlarını etkilediğine yer veren ve bu duruma binaen siyasal iletişim pratiklerinin ikna ve topluma yön çizme faaliyetleri olarak görülmemesi gerektiğine değinen Özdemir, siyaseti profesyonel bir uğraş olarak konumlandırarak yaklaşımların politik katılımı ve etkileşimi ihmal ettiğini vurgulamaktadır. Siyasetin salt profesyonellere veya uzmanlara özgü olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, siyasal iletişim pratiklerinin de profesyonellik çerçevesinin dışına çıkılarak tartışılması gerektiğine dikkat çeken ve bu doğrultuda gerek bir akademik disiplin gerekse politik aktörlerin faaliyetlerini içeren bir uygulama sahası olarak siyasal iletişim alanında ortaya konulan çalışmaların nicel anlamda artış gösterdiğini belirten Özdemir, toplumsal yaşamın her katmanını kuşatan siyasal iletişimin, iktidar-güç ilişkilerinden soyutlanamayacağını belirtmektedir. Bu durumun doğal bir tezahürü olarak politik sistemden kitle iletişimüne, eğitimden toplumsal cinsiyete kadar oldukça geniş bir spektrumun siyasal iletişimin ilgi alanını teşkil ettiği ileri sürülmektedir. Siyasal iletişimin alanıyla koşut şekilde, siyasal aktörlere de parantez açan Özdemir, Eser Köker’e atıfla siyaset üreticileri, parlamento, politikacı vb. pek çok örgütlü gücün siyasal aktör olarak tanımlandığı bir süreçte, halkın ya da sıradan yurttaşların göz ardı edildiğini işaret etmektedir.

Politikacılarla sahip oldukları bilgi ve yetilerle onların yanında konumlanan profesyonellerin politik aktör olarak görüldüğü siyasal iletişim kavrayışının kaçınılmaz olarak politikanın asli aktörü olması gereken yurttaşları bütün politik işlevlerden soyutlama tehlikesine zemin hazırladığı vurguladığı makalesinde siyasal iletişimin kimlik kriziyle siyasetin kimlik krizinin birbirinden bağımsız ele alınmaması gerektiğini belirten Özdemir, siyasal iletişim uygulamalarının tüm yurttaşların iştirakine açık olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu durumun bir yansıması olarak siyasal iletişimin yalnızca politik aktörler ve iletişim uzmanlarının ilgilendiği bir uğraş olmaktan çıkması gerektiğini savlayan Özdemir, yurttaşların siyasal iletileri olduğu gibi soğuran pasif-tüketiciler değil, siyasetin öznesi olarak konumlandırılması gerektiğinin altını çizmektedir.

Birinci bölümün ikinci çalışması, Halise Karaaslan Şanlı tarafından yazılan *Siyasal İletişim Araştırmalarının Genel Panoraması* başlığını taşımaktadır. Siya-

sal iletişime yönelik ilginin geçmişten günümüze değin gitgide arttığına vurgu yapan Şanlı, gerek siyasal gerekse iletişim alanında ortaya çıkan yeni görüngü ve olaylarla siyasal iletişime dair ilginin gelecekte de artacağına dair öngöründe bulunmaktadır. 1950’lerden itibaren siyasal iletişime ilişkin akademik ilginin başladığına değinilen yazıda, “sokaktaki adamın” da sürece eklenmesiyle siyasal iletişimin daha egemen bir konuma geldiği ileri sürülmektedir. Siyasal iletişim araştırmalarının hem küresel hem de Türkiye ölçeğinde var olan yönelimlerinin sınırlı bir hülasesinin takdim edildiği çalışmada, alana dair üzerinde uzlaşıya varılmış ortak bir tanımın olmadığı da vurgulanmaktadır. Bu durumun gerekçelerini anlamlandırmaya çalışan Şanlı, alanın köklü tarihsel artalanı, farklı disiplinlerin sürece dâhil olması ve toplumsal yaşamdaki etkileşimin, kavramın içeriğinin değişip dönüşmesine yol açtığını ifade etmektedir. Dolayısıyla siyasal iletişimin karmaşık doğasına dikkat çekilerek alanın birtakım kalıplara indirgenemeyeceğine yer verilmektedir. Siyasal iletişime dair hem Türkçe hem de uluslararası yazınının incelendiği çalışmada, siyasal iletişim araştırmaları; ‘öncüllerin’ çalışmaları, öncülleri takip eden ‘gelişmeler’, ‘değişimler’ ve ‘dönüşüm’lere ilişkin analizler ve akabinde araştırma alanının ‘mevcut durumu’ ile egemen yönelimler üzerine bir değerlendirmede bulunulmuştur. Yukarıda ortaya konulan tasnif ışığında, alandaki öncül çalışmaların 1940’lı ve 1950’li yıllarda ekseriyetle yönetim düzeyindeki elitlerin eylem ve söylemleri çerçevesinde oluşturulduğuna değinen Şanlı, bilahare yönetici elitlere ilaveten medya etkilerinin de araştırmalarda ağırlık kazandığına işaret etmektedir. Ve ana akım olarak adlandırılan siyasal iletişim çalışmalarının kendi içinde homojen bir yapıda olmadığı vurgulanmış; bilakis farklılıklar içerdiğine değinilmiştir.

Ana akım yaklaşım içinde “politikanın öznesi yurttaşlar”ın sadece seçim süreçleri özelinde incelendiğine vurgu yapan Şanlı, çeşitli politik katılım biçimlerinin ihmal edildiğini imlemektedir. Öncül çalışmaların siyasal alanı hiyerarşik ve tek yönlü bir iletişim süreci olarak çözümlemesine getirilen eleştirileri serimleyen Şanlı, ana damar çalışmaların karşısında konumlanan ve yazında radikal veya alternatif gibi farklı adlarla anılan eleştirel çalışmaların da tıpkı ana akımda olduğu üzere bütünlükçü olmadığını belirtmektedir. Eleştirel çalışmalarla ana akım çalışmaların karşılaştırmalı olarak mercek altına alındığı yazıda, eleştirel yaklaşımın “politik” olanı yeniden anlamlandırdığı ve toplumsal bağlama önem atfedildiği görülmektedir. Böylelikle politik zaviyede önem teşkil eden iktidar-güç ilişkileri, toplumsal hareketler, çatışmalar ve ideoloji siyasal iletişim çalışmalarının gündemine girmiştir. Bu doğrultuda eleştirel teorisyenlerin ideolojik bir araç olarak tanımladığı medya ile politik ve ekonomik elitlerin çıkar ortaklığının araştırmalara konu edinildiğine dikkat çekilmektedir. Alanın güncel durumuna da parantez açan Şanlı, Batı’daki siyasal iletişim araştırmalarında ağırlığın seçim süreçleri, siyasal retorik, siyasal kampanyalar ve siyasal reklamcılık üzerine yoğunlaştığını belirtmektedir. Bilhassa liberal demokrasinin temel katılım aracı olarak görülen seçimlerin, siyasal iletişim araştırmalarındaki popülerliğini koruduğuna vurgu yapılmaktadır.

Yazının sonunda, siyasal iletişim alanına dair genel bir değerlendirmede

bulunan Şanlı, araştırma konuları bakımından güçlü politik aktörler, kampanyalar, medya ve seçmen olarak yurttaşlara odaklanmanın alanının sınırlılığını imlediğini belirtmekte ve siyasal iletişim araştırmacılarının, alanının sınırlarını aşacak daha derin perspektiflere ihtiyaç duyduğundan bahsetmektedir. Şanlı, bu kapsamda, görece az karşılığı olan demokrasi, değişen yurttaşlık tanımlamaları, kamusal ve aktivist hareketlerle yurttaş örgütlenmelerine dair yeni düşünsel patikaların, siyasal iletişim araştırmalarını gitgide daha zengin bir içeriğe kavuşturacağına dikkat çekmektedir.

Günseli Bayraktutan ve Gökhan Gürbüz tarafından kaleme alınan birinci bölümün son yazısı *Siyasal İletişim Çalışmalarının Yöntembilimsel İncelemesi-Türkiye'deki Lisansüstü Tezler Üzerinden Bir Analiz* adlı çalışmada Türkiye'de sosyal bilimler alanında ortaya konulmuş siyasal iletişim araştırmalarının metodolojik yaklaşımları ve kullanılan araştırma tekniklerinin incelendiği çalışmada, siyasal iletişim araştırmalarının yöntembilim zaviyesinde analitik bir şekilde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Siyasal iletişimin bilimselleşmesiyle siyasetin bilimselleşmesi sürecinin birbirine paralellik teşkil etmesinin metodolojik bir irdelemenin gerekçesini oluşturduğuna yer verilmektedir.

Bir alanın bilimselleşmesinin kaçınılmaz bir biçimde yöntemle ilgili olduğuna değinen Bayraktutan ve Gürbüz, muhtelif yöntemsel yaklaşımların kurumsallaşmasının tarihsel ve toplumsal bağlamdan soyutlanamayacağını savlamaktadır. Siyasal iletişim alanındaki tematik çeşitliliğin ve çoğulculuğun yöneme de sirayet ettiğine değinilmiş ve yöntembilim açısından gelişmenin, sağlam bir teorik zemin üzerinden yükselmesi gerektiği belirtilmiştir. Türkiye'de 1990'lardan itibaren siyasal iletişime dair yazılmış lisansüstü tezlerin bibliyometrik bir çözümlemesinin gerçekleştirildiği çalışmada, Ulusal Tez Merkezi aracılığıyla "siyasal iletişim" veya "politik iletişim" anahtar sözcükleriyle oldukça ayrıntılı bir kaynak taraması ortaya konulmuştur. Bahsi geçen anahtar kavramlar üzerinden yapılan taramaya ilişkin ayrıntılı nicel bilgilerin paylaşıldığı yazıda, lisansüstü tezler, yüksek lisans ve doktora başlığı altında sınıflandırılmıştır. Bu kapsamda tarihsel açıdan alanda ortaya konulan ilk yüksek lisans tezlerinin yöntem ve teknik açısından zayıf kaldığı; ancak bu çalışmaların Türkiye'deki siyasal iletişim anlayışına bilimsel bir temel teşkil etme noktasında önemli bir özgül ağırlığa sahip olduğuna yer verilmiştir. Alandaki ilk çalışmaların yöntem ve teknik açıdan sınırlı olmasının bahsi geçen çalışmaları eksik ve yetersiz kılmadığına vurgu yapılmış ve alandaki nicel ağırlığın pozitivist epistemolojinin başatlığından kaynaklandığına işaret edilmiştir. Buna rağmen yüksek lisans düzeyinde ortaya konulan siyasal iletişim araştırmalarında nitel yöntemin de azımsanmayacak seviyede olduğunun altı çizilmiştir.

Yüksek lisanstan sonra doktora tezlerine dair değerlendirmelerde bulunan yazarlar, doktora tezlerini alan içi ve alan dışı bir şekilde tasnif etmişlerdir. Bu sınıflandırma neticesinde, alan içinde 'Halkla İlişkiler ve Tanıtım' bölümünün alan dışında ise 'Kamu Yönetimi' ve 'Toplumbilimi' disiplinlerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Doktora tezlerinin sayıca yüksek lisanstan az olmasının en

büyük sebebinin Türkiye’deki doktora programlarının görece azlığı olduğuna yer verilmiştir. Yazının sonuç ve öneriler kısmında, siyasal iletişim alanındaki öğretimi ve metodolojik yönelimler üç başlık altında dönemlere ayrılmıştır. İlk dönem çalışmaların öncü olduğu; ancak bu dönemde ortaya konulan lisansüstü tezlerde araştırmacıların hangi yöntem ve araştırma tekniğini kullandığının tezlerde belirtilmediğine yer verilirken, gelişme dönemindeki çalışmalarda yüksek lisans tezlerinde nitel araştırma tekniklerinin ağırlıkta olduğu, nicel yöntemlerin fazla yeğlenmediği ifade edilmektedir. Bu dönemdeki tezlere göz atıldığında, nitel anlamda söylem çözümlemesi ve göstergebilim analiz tekniğinin, nicel manada ise anket ve içerik analizinin araştırmacılar tarafından tercih edildiğine göndermede bulunulmuştur. Son dönem çalışmalarda ise iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere koşut oluşturacak şekilde, yeni medya ve sosyal medyanın siyasal iletişim alanına etkisinin analiz edildiğine dikkat çekilmiş ve bu dönemde gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin neredeyse tümünde yöntem ve teknik bölümünün yer aldığı bilgisi aktarılmıştır. Lisansüstü çalışmalar üreten araştırmacılara, Türkiye akademik yazınında var olan birikimi eleştirel bir boyutta muhakeme etme ve siyasal iletişim alanına nitelikli katkılar sunabilecek yeni sorular inşa etme gayreti, bu çalışmanın sonuç mahiyetini oluşturmaktadır.

Kitabın İkinci Bölümü “Yeni Bilgi Üretimi ve Yeni Kamusal Yeniden Düşünmek” başlığı altında iki çalışmadan oluşmaktadır. İlk çalışma Süleyman Şahan’ın *Neoliberal Dönemde Siyasal Bilgi Üretimi* adlı yazısıdır. Tarihin her döneminde bilginin siyasal olan içinde önem taşıdığına vurgu yapan ve meşruluk sağlamak adına bilgiden ve bilgiye sahip olan kişilerden istifade edildiğine değinen Şahan, bilginin tarihsel süreçteki rolünü vurgulamakla birlikte yirminci yüzyılın kendine özgü şartlarında bilgiden yararlanmanın çok daha görünür olduğuna işaret etmektedir. Bu durumun bir tezahürü olarak rasyonelleşme ve uzmanlık bilgisine sadece ekonomik alanda değil, politikanın işleyişinde de vazgeçilmez bir rol atfedildiğine dikkat çeken Şahan’ın çalışması, 1950’lerden sonra meydana gelen politik, iktisadi, toplumsal dönüşümler bağlamında siyasal bilgi inşasının nasıl uzmanlaştığını ortaya çıkarma maksadı taşımaktadır. Uzmanlık bilgisini ‘yeni düzen arayışı’ minvalinde 1960’ların Keynesçi sosyal refah devletiyle 1980’lerden sonra Batı başta olmak üzere neredeyse tüm dünyayı kuşatan neoliberalizm üzerinden karşılaştırmalı incelendiği çalışmada, uzmanların değerlerden ve önyargılardan arındırılmış bir politika kavrayışındaki özgül ağırlıklarına vurgu yapılmaktadır. Bilhassa politik-ekonomik bir proje olarak tanımlanan neoliberal düzlemde, politikanın icra edildiği parlamentoların hedef alındığını, karar alma süreçlerinde yasamadan ziyade uzmanların ön plana çıktığına gönderme yapan ve neoliberal dönemde kamuoyunun siyasetleştirildiğini imleyen Şahan, yasamanın yükünün yürütmeye aktarıldığını ve demokrasinin de “uzmanlar erkine” dönüştürüldüğünü belirtmektedir. Böylelikle siyasal olanın sıradan insanların uğraşı değil, bilgi ve beceriyle donanmış uzmanların faaliyet alanı olarak görüldüğüne dikkat çekilerek, bilgi üretiminin merkezleri olarak lanse edilen üniversiteler, düşünce kuruluşları ve kamuoyu araştırmalarının

politik zaviyede oynadığı role bakılmıştır. Üniversiteler başta olmak üzere bilgiyi üreten kurum ve kuruluşların neoliberal sistem tarafından kuşatıldığını ve eleştirel düşünme yetisinin gitgide küçümsendiğini belirten Şahan, siyasal bilgi inşasındaki uzmanlaşma ve bilimselleşme sürecinin medyatikleşmeyle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Politikanın, medyanın kural ve formatına göre yeniden tasarımılandığı medyatikleşme sürecinde, siyasetin yeni doğasının da kaçınılmaz olarak teatral bir havaya büründüğü vurgulanmıştır.

Eğlencenin ve seyirsellüğün ön plana çıktığı medyatikleşme döneminde, siyasetin, popüler kültürün bir çeşidi haline geldiğine dikkat çeken Şahan, partilerin ve güçlü merkezi teşkilatların gitgide zayıfladığı bir dönemde siyasetin hem teknik bir mesele olarak uzmanlık bilgisine indirgenmişinin hem de eğlence odaklı bir dönüşümle teatral bir görünüm kazandığının altını çizmektedir. Son tahlilde, Şahan tarafından, siyasetin biçimsel bileşenleri olan politik partiler, parlamento ve demokratik kurumların mevcudiyetini koruduğu hatırlatılrsa da siyasete yönelik ortaya konulan yeni kavrayışın bilimsel veriler ışığında elde edilen uzmanlık bilgisine eşitlendiği ve bu durumun bir yansıması olarak uzmanların tavsiyeleri kadir-i mutlak doğru olarak kabul görülürken, alternatif tüm fikir ve düşüncelerin sistemin dışına atılmakta olduğunu öne sürmektedir. Yukarıda ana hatları çizilen siyasetin yeni doğasını bireysel iradeden ziyade verilerin belirlediğini ifade eden Şahan, böyle bir demokrasi kavrayışının uzmanlığın geleceğine ilişkin karamsar bir tabloyu meydana getirdiğini vurgulamaktadır.

Onur Dursun tarafından kaleme alınan ikinci bölümün son yazısı “*Neo*” *Kamusallığın “Liberal” Açmazları* başlıklı çalışmada ise “kamusal alan nedir?” sorusu yeniden tartışmaya açılmış ve kamusal alan üzerine fikirler geliştiren düşünürlere göndermede bulunularak ‘kamusal alan’, ‘iletişimsel eylem’ ve ‘müzakereci demokrasi’ mefhumları tartışılmıştır. Bu tartışmanın rotasını belirleyen en önemli unsur ise yeni iletişim teknolojileri bağlamında, sosyal medya mecralarının yeni kamusal alan olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği üzerine yoğunlaşmaktadır. Kamusal alanın tarihsel artalanına dair detaylı bilgi aktarımında bulunan Dursun, yeni kamusal alan olarak ifade edilen sosyal medyanın Jürgen Habermas’ın ideal bir demokrasi modeli olarak sunduğu müzakereci demokrasi yaklaşımıyla ilişkisine dair düşünsel analizlerini yoğunlaştırmaktadır. Politik bir uzam olarak da addedilen kamusal alanı Hannah Arendt ve Habermas’ın düşünsel izlekleri üzerinden tartışan Dursun, en basit haliyle kamusal alanda yer alanın kamuoyuna, kamuoyunun da halkın kendisine tekabül ettiğine işaret etmektedir. Kamusal alanın ortaya çıktığı on sekizinci yüzyılın dinamiklerine değinilen, kamusal alanın bozulması veya tahrifi olarak nitelendirilen on dokuzuncu yüzyılın gelişmelerine de yer verilen makalede, on sekizinci yüzyılda politik ve kamusal meseleler söz konusu olduğunda rasyonel akıl yürütmede bulunan bireylerin söz konusu istidatlarının, on dokuzuncu yüzyılda kapitalist bir ticarileşme mantığı içinde dönüştüğünün altı çizilmektedir. Bu dönüşümün bir sonucu olarak eleştirel kamuoyu ikliminin zayıfladığına değinen Dursun, kamusal alanla ilişkili olan iletişimsel eylem ve müzakereci

demokrasi yaklaşımına da parantez açmaktadır.

Akılcı ve katılımcı bir zeminde toplumu yeniden inşa etmeyi amaçlayan ve teknik rasyonaliteye eleştiri getiren iletişimsel eylem ile politik ve kamusal sorunları iletişime sınırlama getirmeksizin uzlaşma temelinde tartışmaya açan müzakereci demokrasi modelinin ayrıntılarını serimleyen Dursun, söz konusu demokrasi modelinin liberal demokrasinin açmazlarını gidermek adına ortaya konulduğunu imlemektedir. Nitekim yeni medya ve sosyal medya ağlarıyla gündeme gelen yeni kamusalılık da müzakereci demokrasi bağlamında tartışılmış ve yeni kamusalılık olarak işaret edilen bu mecraların noksanlıklarına vurgu yapılmıştır. Bu eksikliklere göz atıldığında, sosyal ağların teknik bilgiye gereksinim duyan yapısı, bahsi geçen araçlara sahip olmayla bu araçları düzenli olarak kullanmanın getirdiği ekonomi-politik ilk anda akla gelen unsurları oluşturmaktadır. Bu duruma ilaveten yeni medyada tedavüle giren bilginin niteliği, bilginin akış hızı ve kapsayıcılığı da yeni kamusalılık tartışması içinde kendine has bir yer teşkil etmektedir. Yeni kamusalılığın açmazlarını özetleyen Dursun, yeni medyanın da geleneksel medyaya yöneltilen kapitalist üretim ilişkileri bağlamındaki eleştirilerden azade olmadığını, aynı zamanda “büyük veri” adı altında bilginin ticarileştirildiğini ve iktidarın tüm iletişim araçlarında olduğu gibi gerek yasalarla gerekse sansürle yeni medya üzerinde de bir denetim mekanizması geliştirdiğinin altını çizmekte ve tüm bu parametrelere ek olarak tarihsel arka planı yeni iletişim teknolojilerinden önceye uzansa da, sosyal medya platformlarıyla günümüzde çok daha belirgin olan gözetim ve denetim kaygısının da yeni kamusalılık söz konusu olduğunda dikkate alınması gereken önemli unsurlardan biri olduğuna dikkat çekmektedir. Yukarıda genel çerçevesi çizilen yeni kamusalılığın açmazlarının özetlendiği çalışmada, sosyal medya mecralarının gerek insanların kendini ifade edebilmesine imkân tanıyan yapısıyla olumlu karşılandığına, gerekse de var olan toplumsal eşitsizlikleri yeniden inşa etmesi nedeniyle ideal bir kamusal alanı oluşturmaktan uzak olması nedeniyle olumsuz bir anlam atfedildiğine vurgu yapılmaktadır.

Kitabın “Hakikatin Kayboluşu: Popülizmden Faşizme Uzun Olmayan Yol” başlıklı üçüncü ve son bölümü üç metinden oluşmakta olup, bunlardan ilki İlker Özdemir’in kaleme aldığı *Politik İletişim ve Egemenlik: Vekaletten Vesayete* isimli çalışmadır. Politika bilimi literatüründe sıkça adından söz ettiren *egemenlik* ve *iktidar* kavramlarına değinilen çalışmada, bahsi geçen kavramların gerek politika biliminde gerek siyasal düşünceler alanında kilit öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Tarihsel süreçte egemenliğin kaynağının kime ait olduğuna dair süregelmekte olan tartışmaya değinen Özdemir, ünlü Fransız düşünür ve Aydınlanma filozofu Rousseau üzerinden halk egemenliğinin muhtevasını da özetlemektedir.

Egemenliğin devredilemez, bölünemez ve paylaşılamaz niteliklerine işaret edilen çalışmada, halk egemenliğini önceleyen politik kavrayışın eşitsizlikten eşitliğe, tabi olmaktan bağımsız olmaya doğru atılmış kayda değer bir adım olduğunun altını çizerek halk egemenliğinin demokratik bir yaşam aç-

sından taşıdığı ehemmiyete dikkat çeken Özdemir, halkın egemenlik hakkından vazgeçmediğini, sadece iktidarı kullanma hakkını yöneticilere devrettiğini Rousseau ve Bourdieu'ya atıfta bulunarak açıklamaktadır. Her ne kadar egemenlik halka ait olarak görülse de günümüzdeki siyaset kavrayışının egemenliğin bölünemez ve devredilemez içeriğini de dönüştürdüğüne ve politik içeriği haiz olan demokratik kurumlarının vekâletten vesayete evrildiğini vurguladığı çalışmasında mevcut siyaset anlayışını açıklamayı sürdüren Özdemir, mukaddes değerler üzerinden rakiplerin/muhaliflerin değersizleştirildiğini, yurttaşların depolitizasyona mahkûm edildiğini, politik kutuplaşmanın körüklendiğini ve kutsal değerlerin tartışılmaz yapısı nedeniyle politik tartışmanın berhava edildiğini imlemektedir. Öyle ki, kutsiyet atfedilen semboller üzerinden insanların toplumsal gerçeklikten uzaklaştırıldığına değinen Özdemir, politik vesayetın egemen olduğu bu tarz bir siyaset anlayışının oy verme dışında politik bir özne olan seçmeni göz ardı ettiğine işaret etmektedir. Vesayet kavramını, lider öğretileri ve yaklaşımları üzerinden detaylandıran Özdemir, lider tahakkümündeki yönetimin bir kuralsızlık ve keyfilik anlamına geldiğini ifade etmektedir. Lider vesayetının politik iletişimde de yankı bulduğuna değinilen çalışmada, siyasetin yeni formu olarak liderlik vurgusunun ön plana çıktığının altını çizerek egemenin hukuku askıya alması anlamına gelen istisna halinin mutad hale geldiğini belirten Özdemir, bu durumun insanı değersizleştirdiğine politika ile politik iletişimi irrasyonelliğe sevk ettiğine ve us dışı uygulamaların meşrulaştırıldığını öne sürmektedir. Dolayısıyla yurttaşların politik bir özne olarak görülmediği ve değersizleştirildiği bu seçkinci anlayışın politika ya da politik iletişim olarak kavramsallaştırılmaması gerektiği belirtilmiştir. Nihayetinde hakları çığnemen ve aşağılanan insanların politika ile doğrudan ilgilenmeleri ve feragat edilemez haklarına sahip çıkmalarının önemli bir ilk adımı oluşturacağı bu çalışmanın nüvesini teşkil etmektedir.

Çağdaş Ceyhan tarafından kaleme alınan üçüncü bölümün ikinci çalışması *Popülizm Zamanın Ruhu mu? Faşizmin Ayak Sesleri mi?* başlıklı çalışmada akademik anlamda popülizme dair bir tanım geliştirmenin zorluğuna dikkat çekilirken, 2008 küresel finans krizi ile 2010'da Tunus'ta başlayan ve kısa bir zamanda tüm Orta Doğu coğrafyasına yayılan Arap Baharı süreci popülizm ve neoliberalizm üzerinden analiz edilmektedir. Berlin'deki Utaç Duvarı'nın yıkılmasına paralel şekilde, dünya genelinde neoliberalizmin zaferinin ilan edildiğine vurgu yapan Ceyhan, içinde bulunduğumuz çağın göçmenlerden işçi sınıfına, topraksızlaştırılmış köylülerden Uzakdoğu'daki ucuz iş gücüne kadar oldukça geniş bir yelpazede tabi toplumsal gruplar için toplumsal bir histeriyi meydana getirdiğini ileri sürmektedir. Bu durumun bir tezahürü olarak hem Euro bölgesinde hem ABD'de hem de Orta Doğu'da farklı saikler üzerinden bir dizi isyanın başladığına değinen Ceyhan, bu isyanların ortak paydasının yozlaşmış politik ve iktisadi sistem olduğuna dikkat çekmektedir. Türkiye'de de Gezi Parkı protestolarıyla gün yüzüne çıkan meydan hareketlerinde yeni medyanın oynadığı rolü sorgulayan Ceyhan, bir yandan toplumsal hareketlerle internet arasındaki diyalektik ilişkiyi analiz ederken, öte yandan yeni iletişim teknoloji-

lerinin bir yandan haberin hızlı tedavülünü sağladığı, mücadelelere hız kattığı ve görünürlük sağladığı imlenirken sair ekseninde güvenilir olmadığı, geçiciliğe ve parçalanmaya sebebiyet verdiğini de vurgulamaktadır. Bu duruma binaen ağ örgütlenmesini çıkış noktası alan sol eğilimli isyan dalgalarının uzun erimli olmaması ve örgütlü bir mücadeleye dönüşmemesini hareketlerin sönümlenmesi olarak açıklayan Ceyhan, ortaya çıkan isyan dalgalarıyla birlikte dünya ölçeğinde sağ ve sol popülist hareketlerin siyaset anlayışını özetlemekte ve bu popülist kuşatmada, toplumsal anlamda dezavantajlı ya da bağımlı grupların gitgide ötekileştirildiğini belirtmektedir. Popülizmin düşünsel temellerinde önemli bir yer teşkil eden biz/onlar ayrımının azınlıklardan farklı cinsel tercihlere sahip olan kesimlere kadar geniş bir spektrumda bir dışlama pratiğinin geçerli olduğuna da işaret edilen çalışmanın değerlendirme kısmında, popülizmle medyatikleşme arasındaki yakınsamaya dikkat çeken Ceyhan, Laclau’ya atfen halkın inşası sürecinde medyanın basitleştirici, duygusallaştırma ve skandallara odaklanan görsellik işlevinin oldukça etkili olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada popülist liderlerin biz/onlar ayrımının medyatikleşme dolayısıyla yeniden inşa edildiğine dikkat çekilerek bu durumun popülizmin ruhu mu yoksa yirmi birinci yüzyılda faşizmin ayak sesleri mi olduğu sorusu, bizleri içinde bulunduğumuz çağı bir kez daha ve çok derinlik bir şekilde yeniden sorgulamaya sevk etmektedir.

Üçüncü bölümün son yazısı, Çiğdem Yasemin Ünlü’nün *Hakikat Sonrası Siyaset Tartışmalarına İlişkin Bazı Çıkarımlar* adlı çalışmasıdır. Metnin giriş kısmında sosyal bilimler alanında son dönemlerde üzerinde fikir yürütülen ve tartışılan en önemli nosyonlardan birinin ‘post-truth/hakikat sonrası’ kavramı olduğu ve rasyonel olmayan politik söylemlere başvuran sağ muhafazakâr, popülist ve ırkçı hareketlerin artışına paralellik teşkil edecek şekilde, kavrama yönelik ilginin artmış olduğu vurgulanmaktadır. Hakikat sonrası kavramının yazında nasıl tanımlandığını ayrıntılı bir biçimde hülâsa eden Ünlü, kavramın etimolojik kökenine eğilerek “hakikat” sözcüğüyle neyin kast edilmek istendiğini de tartışmakta ve hakikat sonrası kavramının içinde bulunduğumuz politik ve toplumsal kültürden izole olmadığını altını çizmektedir. Bu duruma binaen hakikat sonrası denildiğinde post-modernizm, yalanın gündelik dildeki kullanım pratikleri ve yeni medyanın bu süreçteki rolünün irdelenmesi gerektiğini öne süren Ünlü, hakikat sonrası tartışmalarının yeni bir inceleme konusu olmadığını; bilakis tarihsel bir süreklilik arz ettiğini de belirtmektedir. Aklın devre dışı kalması ya da irrasyonellik üzerinden de değerlendirilen ve akıl yerine duyguların ön plana çıkması olarak imlenen hakikat sonrası tartışmalarında, rasyonel eylemin hiçbir zaman tam manasıyla hayata geçmediğine dikkat çekerek hakikat sonrası üzerine yürütülen teorik tartışmayı neoliberalizm ve popülizmle ilişkilendirerek irdelemeyi sürdüren Ünlü, kavrama yönelik ortaya konulan akademik çalışmaların sağ popülist liderlerin stratejilerini ifşa etme açısından önemli bir yer teşkil ettiğini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda düşünüldüğünde, neoliberal düzenin inşa ettiği eşitsizliklerle bu eşitsizliklerin biçimlendirdiği politik ve toplumsal ilişkileri mercek altına alan Ünlü, neoliberalizmin yarattığı

buhrana ilaveten kendisinin de bir kriz içinde olduğunu ve bu krizin bir tezahürü olarak otoriter popülizmin revaçta olduğunu belirtmektedir. Çalışmanın sonuç kısmında, Çıkış Yolu başlığıyla duygulara yönelmenin gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Ancak duygulara yönelim, duyguları istismar eden sömürü mekanizmalarını ifşa etme ve irrasyoneliteye karşı harekete geçme kararlığı üzerinden temellendirilmektedir. Hakikat sonrası politikanın otoriter, popülist, eril politikacılarının eylem ve söylemlerine istikamet çizen stratejilerin sınıldığı kadar güçlü olmadığına vurgu yapan Ünlü, güçlü olanın iktidar hırsları olduğuna dikkat çekmektedir. Ve mevcut hegemonyaya karşı kamusallaşmayan karşılıklılıkların rolünü mübalağaya kaçmadan; ancak hiç var olmamış gibi de görmezden gelmeden yeniden tartışılması gerektiği ve bu tartışmanın dinamik tutulmasının önem teşkil ettiği vurgulanmaktadır.

Kitabın sonunda *Sonsöz: Feminist Bir Politik İletişim Kavrayışı İçin Çağrı* adlı kapanış yazısı kitabın kadın yazarlarının kolektif bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Çiğdem Yasemin Ünlü, Günseli Bayraktutan, Halise Karaaslan Şanlı ve Nalan Ova tarafından ortak bir çabanın tezahürü olan *Sonsöz* politikanın eril işleyişine bir eleştirinün düşünsel izleklerini sunmaktadır. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. Eser Köker'in kitabın ortaya çıkışındaki katkılarına vurgu yapılan *Sonsöz* yazısında, Köker'in deyişiyile "tarafını" ilan etmek isteyen kadın yazarların üstlendiği bir mesuliyetin yansıması görülmektedir. Kadın ve siyasal iletişim araştırmalarının göz ardı edilmemesi gerektiğine dikkat çekilen bu çağrı metninde, yazarlar "feminist kavrayış" ve "politik iletişim" mefhumlarını yeğleme gerekçelerini açıklamaktadır.

Yalnızca kadınları değil, daha geniş bir çerçevede, tabii veya bağımlı olan tüm toplumsal katmanları dâhil edecek bir biçimde eril tahakküme karşı kolektif bir duruşu imlemek için "feminist kavrayış" ifadesinin tercih edildiği ifade edilmiştir. Bilahare politika mı siyaset mi tercihinin göndermede bulunularak, siyasal da kapsayacak biçimde neden politika kavramının benimsendiği Köker'e atıfla izah edilmektedir. Bir davet niteliği de taşıyan *Sonsöz*, eril politikanın tahakküm stratejilerine, dışlayıcı ve baskılayıcı pratiklerine karşı yeni bir politika ve politik iletişim alanını üretme çağrısında bulunmaktadır. Bu çağrının epistemolojik açıdan özcü bir konumlanışa sahip olmadığına bilhassa altını çizen yazarlar, maksatlarının siyasal iletişim alanını da ihata eden büyük anlatıya bir çentik atmak ve gelecekteki çalışmalarla bu çentikle açılan oyuktan ilerleyecek yeni bakış açılarını inşa etmek olduğunu belirtmişlerdir.

Siyasal İletişim: Politik Olanı Düşünmek ve Araştırmak, politik iletişim yazınındaki eserlerin ekseriyetinin politik iletişim pratiklerini seçmenin oy verme davranışına veya seçim kampanyalarına indirgediği dikkate alındığında, alanı gerek yeni iletişim teknolojileriyle gerekse çağcıl toplumun politik gündeminden düşmeyen 'popülizm' ve 'hakikat sonrası' kavramlarıyla analiz etmesi bakımından kapsayıcı bir çalışmanın tezahürüdür. Politikanın ve politik iletişimin, güçlü/erkli politik aktörlerin maksatlı eylem ve söylemleri tarafından kuşatıldığı bir dönemeçte *Siyasal İletişim* kitabı, yönetici elitlerin veya imtiyazlı top-

lumsal grupların söylemlerini yeniden inşa eden ‘eril tahakkümün’ karşısında konumlanan feminist bir politik başkaldırının da düşünsel izleklerini sunması bakımından yazında kendine has bir yer teşkil edecektir.

Kaynakça

- Keskin, F. (2010). *Politik profesyoneller ve uzmanlar*. Ankara: De Ki Yayınları.
- Köker, E. (2007). *Politikanın iletişimi iletişimin politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- McNair, B. (2003). *An introduction to political communication*. New York: Routledge.
- Tokgöz, O. (2010). *Seçimler siyasal reklamlar ve siyasal iletişim*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Yasemin Ünlü, Ç. ve Özdemir, İ. (2022). *Siyasal iletişim politik olanı düşünmek ve araştırmak*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çıkar çatışması: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Finansal destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Conflict of interest: There are no conflicts of interest to declare.
Financial support: No funding was received for this study.